

Petar Botić

POJAM LIJEPOG U PLATONOVOM DIJALOGU GOZBA**1. Uvod**

Dijalog *Gozba* ili *Simpozij* spis je u kojem Platon, u obliku »razgovor[a] uz piće s tematikom ljubavi odnosno erotologije«¹, objašnjava povezanost dobrog, istinitog i lijepog. Navedene pojmove Platon također objedinjuje pod pojmom 'najvišeg dobra', koje povezuje s onim najljepšim, mudrosti i filozofijom. *Gozba* pripada skupini Platonovih dijaloga čiju tematiku William Guthrie opisuje kao »zanimanje vječnim svijetom (...) te napredovanje duše od ovozemaljskih želja i ambicija, i uvjerenja izvedenih iz tjelesnog čuvstva, k istinskoj i trajnoj sreći koja se sastoji u stjecanju spoznaje isključivo umom i u uvidu u, ili posjedovanju (...) nepromjenjive biti same dobrote i ljepote«².

Razlog takvom objašnjenju tematike dijaloga *Gozba* je taj da u podlozi Platonovih estetičkih razmatranja stoji idealistički koncept koji prožima sve aspekte njegovog filozofskog učenja, kao i isprepletenost ideja koje su uzroci i uzori svim pojedinačnim, konkretnim stvarima.³ Platon »prije svega utvrđuje da [...] postoji ideja ljepote, tj. lijepo po sebi, koje je uvijek u sebi jednako«⁴. Međutim, Platon u *Gozbi* gotovo uopće ne raspravlja o umjetnički lijepom, odnosno o ljepoti umjetničkog djela, jer je uvelike podcjenjivao vrijednost umjetnosti i umjetnika, budući da »umjetnost doista ništa drugo i ne radi već oponaša oponašano, ona je sjena sjene«⁵. Unatoč tome, Platon je ljepotu smatrao jednom od tri najviše ideje, zajedno s idejom istine i idejom dobrote.⁶

Isprepletenost lijepog, dobrog, istinitog, mudrosti i filozofije može se iščitati upravo iz dijaloga *Gozba*, u kojem Platon ljepotu opisuje kao cilj puta k 'najvišoj ljepoti' do kojeg nas vodi Eros i filozofija. Pojam lijepog ujedno predstavlja središnji predmet zanimanja čije se određenje i pozicioniranje spram istinitog i dobrog postavlja kao cilj ovog rada.

1 Zdeslav Dukat, »Platonov Simpozij«, u: Platon, *Eros i filia*, Demetra, Zagreb 1996., str. 3.

2 William Keith Chambers Guthrie, *Povijest grčke filozofije*, Naklada Jurčić, Zagreb 2007., str. 303.

3 Danko Grlić, *Leksikon filozofa*, Naprijed, Zagreb 1982., str. 322a.

4 Isto, str. 324a.

5 Isto, str. 324b.

6 Isto, str. 324a-324b.

2. Ideja lijepog

Kao što je u uvodu navedeno, Platonovo idealističko stajalište uvjetuje njegovo shvaćanje lijepog i zato govori o postojanju ideje lijepog. Platon tvrdi da sve konkretne stvari imaju određene osobine zato što sudjeluju u idejama koje su nositelji tih osobina.⁷ Stoga je neki predmet lijep jer sudjeluje u ideji lijepog, odnosno lijepom po sebi.

Međutim, iako je u Platonovoj estetici problem »odnosa metafizike lijepog i konkretno lijepog«⁸ jedan od tri glavna problema⁹, on nije povezan s umjetnički lijepim, kao što se može uočiti i u *Gozbi*. Umjetnički lijepo povezano je s idejom lijepog na temelju 'oponašanja' (grč. μίμησις), što znači da je ljepota kao osobina konkretnog predmeta nemoguća bez postojanja ideje ljepote.¹⁰ Ideja lijepog prvotna je i uzor lijepim predmetima, koji oponašanjem poprimaju njezinu osobinu.

Unatoč tome što je Platon pisao i o estetskoj vrijednosti umjetničkih djela i vrijednosti umjetnosti općenito¹¹, Platon u *Gozbi* ne raspravlja primarno o ljepoti u umjetnosti. Ljepota i ružnoća u spominju se u drukčijim kontekstima, kao primjerice u Pausanijinom govoru o Erosu, u kojem se lijepo (i ružno) odnosi na djelovanje: »kao što sam rekao još na početku, da niti lijepo niti ružno nije takvo samo po sebi nego je lijepo ono što se lijepo radi a ružno ono što se radi ružno. Ružno raditi znači ugađati nevaljalu i na nevaljao način, dok lijepo raditi znači ugađati čestitu i na lijep način«.¹² Iako najznačajnije određenje lijepog u *Gozbi* iznosi Sokrat u svom govoru o Erosu¹³, i ovo određenje lijepog također važno je spomenuti. Kategorije lijepog i ružnog, koje su uobičajeno povezane s estetikom, prema Platonu nisu nešto što se tiče samo osjetilnog iskustva ili ukusa, iako su s njim nužno vezani.¹⁴

Dakle, lijepo i ružno su ujedno i pojmovi koji se ne odnose samo na područje estetskog iskustva, budući da se mogu odnositi i na, primjerice, djelovanje. U *Gozbi* je stupnjevitost pojma lijepog povezana sa »stupnjevitost[i] dijalektičkog uspona«¹⁵ koja je »uspinjanj[e] k ideji ljepote - 'kao po stepenicama'«. ¹⁶ Ako se u obzir uzme u obzir stupnjevanje pojma lijepog u *Gozbi*, s vrhuncem u Diotiminom govoru¹⁷, prema Platonu je shvaćanje lijepoga u potpuno ne-estetskom smislu cilj uspona k najvišem dobru i najvećoj istini.¹⁸

7 Isto, str. 322a.

8 Danko Grlić, *Estetika. Povijest filozofskih problema*, Naprijed, Zagreb 1983., str. 25.

9 Isto.

10 Isto, str. 31.

11 Isto, str. 30-32.

12 Platon, *Simpozij*, u: Platon, *Eros i filia*, Demetra, Zagreb 1996., 183d 5-8, str. 50.

13 Isto, str. 100-130.

14 Nives Delija Trešćec, *Kritika Platonove umjetnosti*, Naklada Jurčić, Zagreb 2005., str. 129.

15 Isto, str. 127.

16 Isto.

17 Platon, *Simpozij*, 201d5-212b, str. 100-130.

18 Isto, str. 128.

3. Odnos Erosa i ljepote

Platon u *Gozbi* ističe povezanost ljepote s Erosom i ljubavi, a odavanje počasti Erosu je i sama okosnica dijaloga jer nitko dotad nije hvalio tog velikog boga: »Nije li nepodnošljivo što su nekim drugim bogovima pjesnici spjevali himne i peane, a Erosu, tako drevnom i moćnom bogu, niti jedan od tolikih pjesnika što se rodiše nije spjevao nijedan enkomij (...) do današnjeg dana nitko nije prihvatio da dostojno pjesmom proslavi Erosa nego je taj silan bog ostao tako zanemaren (...) držim naime da treba da svaki od nas izrekne govor kao pohvalu Erosu najljepši što može (...)«. ¹⁹ Razgovor o Erosu započinje Fedro, koji Erosa određuje kao boga čije je najveće dobro dar ljubavi. ²⁰ Zatim Pausanija određuje nebeskog Erosa kao Erosa koji je vrijedan hvaljenja jer »navodi na lijepu ljubav«²¹, a Eriksimah kao »velik[og] i čudes[nog] bog[a] koji se proteže i na sve ljudsko i božansko«. ²² Dok Aristofan iznosi mitološko²³ određenje Erosa kao boga koji će ljude »učiniti blaženima i sretnima«²⁴, Agaton Erosa određuje kao boga koji »posjeduje blaženost u najvećoj mjeri zato što je najljepši i najbolji«. ²⁵ Naposljetku, Sokrat iznosi Diotimine tvrdnje da je Eros 'demon' (grč. δαίμων), kojem je svrha »biti tumačem i posrednikom između bogova i ljudi«. ²⁶ Eros je pomagač i vodič na putu žudnje kao »težnj[e] za trajnim posjedovanjem dobra«. ²⁷

Sokratove, odnosno Diotimine tvrdnje, predstavljaju Platonovo shvaćanje lijepog kao svrhe puta na kojem čovjek dostiže najviše dobro. Naposljetku, Platon Erosa ne određuje kao boga koji upućuje na erotsku ljubav i žudnju, nego kao posrednika između ljudskog i božanskog, konačnog i beskonačnog, smrtnog i besmrtnog.

Diotiminim govorom o Erosu, kojeg Sokrat prepričava u *Gozbi*, Platon objašnjava put uspona k shvaćanju lijepog, a time i same istine najvišeg dobra. Put uspona k lijepom započinje spoznavanjem lijepog u pojedinačnom, za što je potreban Eros kao ljubav prema lijepom. To je spoznaja lijepih predmeta i lijepih tijela, koja vodi do spoznavanja lijepih djelatnosti. Spoznaja lijepih djelatnosti razvija se prema spoznaji lijepih nauka, a zadnja je stepenica spoznaja nauka o lijepom samom, odnosno spoznaja ideje lijepog i onoga što je uopće lijepo. ²⁸ Prije Sokratovog govora o Erosu, koji je prikaz cjelovitog puta prema lijepom, oni koju su prisustvovali gozbi iznijeli su svoje mišljenje o tom tko je Eros i što on ljudima znači. Ti se govori u mnogočemu podudaraju sa stepenicama puta

19 Platon, *Simpozij*, 177a-177d 2, str. 34.

20 Isto, 178c-178d, str. 38.

21 Isto, 181a 5-6, str. 44

22 Isto, 186b 1-2, str. 58.

23 Aristofan prepričava mit prema kojem su postojala tri spola ljudi – muško-muški, žensko-ženski i muško-ženski. Bogovi su se bojali da će se ti snažni ljudi popeti na nebo i napasti ih. Zato ih je Zeus prepolovio, zbog čega ljudi danas osjećaju ljubav prema drugima, želeći postići tu drevnu cjelovitost. Usp. o tome: Platon, *Simpozij*, 189d5-193c5, str. 66-78.

24 Isto, 193d3, str. 78.

25 Isto, 195a5-6, str. 82.

26 Isto, 202e, str. 104.

27 Isto, 206a 10, str. 114.

28 Isto, 211a-211d.

prema lijepom i opisuju ih – kako se razvijaju govori o Erosu, tako se razvija i put prema lijepom. To je vidljivo iz pregleda pojedinih govora.

Prvi je govornik Fedro, koji tvrdi da je Eros izvor najvećih dobara, a za čovjeka je najveće dobro ljubav između ljubljenika i ljubavnika. Ljubav je dobro koje je najbitnije za nastojanje u lijepom i ona čini da je svakom bolje živjeti u lijepom i suzdržavati se od ružnog. Eros je izvor te ljubavi.²⁹ Prema Diotimi, prva je stepenica spoznaja onog lijepog u pojedinačnom, a za to je potreban Eros.³⁰ Stoga je Fedrov govor prva stepenica uspona k lijepom – Eros omogućava spoznaju pojedinačno lijepog i nastojanje u lijepom uopće.

Nakon Fedra slijedi Pausanija koji nadopunjuje Fedrov govor. Pausanija kaže da postoje dva Erosa (pučki i nebeski) i da se treba hvaliti nebeski Eros jer on navodi na lijepu ljubav.³¹ Pausanijin i Fedrov govor tako zaokružuju prvi dio puta k lijepom jer izriču da je potrebna ljubav (Eros) da bi se krenulo k lijepom, i da postoji neka ljepota koja daje ostalom vrijednost ljepote koja se treba slijediti (u ovom slučaju nebeski Eros). Isto tako, Pausanija govori da je ljepota u djelovanju, odnosno da je lijepo činiti dobra djela.³² Iz toga se može iščitati sljedeći dio puta uspona k lijepom o kojem govori Diotima, a to je spoznavanje lijepih djelatnosti.³³

Na to se nadovezuje sljedeći govornik, Eriksimah, koji opisuje ljepotu nekih umijeća, odnosno djelatnosti. Najprije govori o liječništvu koje je lijepa djelatnost jer brine za dobro tijela, a to je ono zdravo i lijepo u svakome.³⁴ On se isto tako dotiče umjetnički lijepog – glazbe – govoreći da je ljepota muzičkog umijeća u skladu.³⁵ Isto tako, neki način upozorava na kriterij lijepog. Budući da su u svemu što postoji i pučki i nebeski Eros³⁶, a nebeski Eros je čudoredan i izvor one ljepote koju treba njegovati, njemu treba ugadati da bi djelatnost bila lijepa i da bi se njena ljepota spoznala.

Aristofan u svojem govoru, premda se zadržava na mitologiji, pokušava objasniti zašto je ljudima ljubav prema lijepom urođena. Ljudi su razdvojeni iz svojih prvotnih cjelovitih oblika (muško-muško, muško-žensko i žensko-žensko) i cijeli život nastoje obnoviti tu drevnu potpunost. Ljubav, odnosno Eros, upućuje ih jedne na druge, čime se ljudi približavaju obnovi savršenog oblika, koji je za njih sreća i blaženstvo.³⁷ Iako je ovo objašnjenje mitološko, očito je da ljubav usmjerava blaženstvu, sreći i cjelovitosti, kao onom što je lijepo za ljude.

Zaključak ovih četiriju govora je sljedeći: zbog Erosa težimo pojedinačno lijepom, lijepim tijelima i lijepim predmetima; nebeski je Eros kriterij za stjecanje određenog lijepog, što znači da postoji neko lijepo koje čini sve ostalo lijepim; ta ljepota čini i

29 Isto, 178c-179, str. 38.

30 Isto, 210a6-210d5, str. 124-126.

31 Isto, 181a, str. 44.

32 Isto, 183d 5-183d 8, str. 50.

33 Isto, 210c 4-210c 6, str. 126.

34 Isto, 186c 1-3, str. 58.

35 Isto, 187b-187e, str. 60-62.

36 Isto, 187e 5-188a, str. 62.

37 Isto, 189d 5-193c 5, str. 66-78.

određene djelatnosti lijepima; ljubav prema lijepom vodi nas prema lijepim osjećajima sreće i blaženstva.

Agaton opisuje kakav je Eros, odnosno kakva je ta ljubav koju ljudi imaju prema lijepom. Eros je najljepši i najbolji, pravedan i umjeren, a i mudar bog.³⁸ Agaton ga također spominje čak i u kontekstu umjetnički lijepog: »Ta svatko koga se Eros dotakne postaje pjesnik ‘ako je i bio prije Muzama stran’ (...) Eros [je] vrstan stvaralac uopće u svakom umjetničkom stvaralaštvu.«³⁹ Agatonov je govor posljednji govor o Erosu kao bogu koji vodi kroz niže stupnjeve puta k lijepom po sebi. Premda je Sokratov govor antiteza svemu što su prethodni govornici rekli o lijepom, postoje podudarnosti u njihovom shvaćanju lijepog i shvaćanju lijepog kojeg iznosi Diotima, odnosno Sokrat, iz kojeg se iščitava Platonovo shvaćanje ideje lijepog.

4. Sokrat i Eros

Platon povezuje Eros i filozofiju opisivši kao žudnju za lijepim i spoznaju lijepog po sebi. Utoliko će, primjerice, i Despot reći sljedeće o Platonovom Erosu: »Opće određenje erosa je: eros je žudnja za lijepim (...) No eros nije puka žudnja (...) nego je eros nešto zapravo što izdiže ono biće, koje je na neki način ispunjeno erosom, iz njegove puke prirodnosti.«⁴⁰ Kada se takvo određenje Erosa i ljubavi stavi u kontekst filozofije, može se zaključiti sljedeće: »filozofija [je] sama po sebi demonska stvar, nešto između smrtnog i besmrtnog«, a žudnja »elementarni oblik φιλία-e u φιλοσοφία«.⁴¹ i »opći karakter ovoga φιλῆν u φιλοσοφία«.⁴² Prožimanje žudnje, dobrog, ljubavi, Erosa, mudrosti i filozofije je očito iz ovih navoda pa se filozofija može prikazati kao nešto što je veoma blisko Erosu i u nekim dijelovima se s Erosom i podudara. Upravo to Platon opisuje Sokratovim, odnosno Diotiminim govorom o Erosu.

U tom govoru, u kojem se filozofija i Eros dovode u izravnu vezu, ispostavlja se da je filozofija u mnogim bitnim aspektima shvaćena kao Eros, odnosno kao ona žudnja u čovjeku koja mu daje žudnju za lijepim i dobrim. Dijelovi govora koji na to navode su sljedeći:

- (1) Diotima, kao što je već rečeno, tvrdi da je Eros demon, posrednik između božanskog i smrtnog, beskonačnog i konačnog.⁴³
- (2) Nakon toga, Diotima tvrdi da je mudrost »jedno od najljepših dobara (...) Eros je pak ljubav prema onome što je lijepo (...) nužno [je] Eros filozof a filozof između mudra i neuka.«⁴⁴

38 Isto, 195a-198a, str. 82-90.

39 Isto, 196e 2-5, str. 86.

40 Branko Despot, *Despotova predavanja*, Demetra, Zagreb 2014., str. 113.

41 Isto, str. 112.

42 Isto.

43 Platon, *Simpozij*, 202d 10-202e, str. 104.

44 Isto, 204b, str. 108.

- (3) Već je rečeno i to da je ljubav težnja za trajnim posjedovanjem dobra, a ono je duševno i tjelesno rađanje u lijepu: »Svi su ljudi trudni i tijelom i dušom (...) Ali rađati ne može u ružnu nego u lijepu (...) Ali do toga ne može doći u neskladnome: (...) ljepota je u skladu [sa svim božanskim]«.⁴⁵
- (4) Ljubav je, prema tome, žudnja za »rađanjem i iznošenjem na svijet u lijepu«.⁴⁶ Rađanje je onaj čin između smrtnog i besmrtnog jer onom što je smrtno omogućuje da stvori život. Zato je ljubav istovremeno i »žudnja za besmrtnošću«.⁴⁷
- (5) Naposljetku, Diotima zaključuje da onaj koji je »okrenut prema širokome horizontu lijepoga i promatrajući to, brojne lijepe misli i veličajne zamisli rađa u neiscrpnom mudroljublju, sve dok ondje, ojačavši i porastavši ne ugleda jednu jedinstvenu znanost koja se odnosi na ljepotu i to na takvu«.⁴⁸ Taj će pojedinac »doprijeti do onog nauka koji nije nauk ni o čemu drugom već o samom onom lijepom, i da na koncu spozna što jest lijepo (...) Tu (...) treba da čovjek živi život kontemplirajući lijepo samo«.⁴⁹

Iz toga se mogu izvesti sljedeći zaključci o podudaranju filozofije i Erosa:

- (1) Najprije, ono dobro je ono čemu na neki način svi ljudi teže, a jedno od dobara je ljubav kao žudnja za porađanjem onog lijepog iz duše i tijela. Poradaanje lijepog iz duše i tijela se događa u filozofiji jer se tek kroz nju dolazi do mogućnosti promatranja lijepog po sebi. Eros je ljubav prema onom što je lijepo i bez njega ne bi bilo usmjerenosti na poradaanje lijepog, kao što ni bez filozofije ne bi bilo moguće shvatiti ideju lijepog. Oni se uzajamno omogućuju.
- (2) Osim toga što se uzajamno omogućuju, filozofija i Eros imaju svrhu za čovjeka u tome da su oboje svojevrtni vodiči do ideje lijepog. Eros je određen kao pomagač na putu do spoznaje i poradaanja lijepog. Filozofija omogućuje pojedincu da dođe do spoznaje lijepog po sebi koje uvjetuje lijepo koje se uopće može poroditi.
- (3) Isto tako, Eros je opisan kao filozof, jer je između smrtnog i besmrtnog zbog ljubavi prema mudrosti koja je lijepo dobro. Onaj koji porada je također između smrtnog i besmrtnog jer ga stvaranje života stavlja između konačnog i beskonačnog. Filozof i Eros su utoliko isti.

Na ovom se mjestu ponovno može spomenuti Despotova tvrdnja da je filozofija nešto demonsko, nešto između smrtnog i besmrtnog, i da je žudnja/ljubav opći karakter riječi filozofija. Ljubav i žudnja su onda bitne sastavnice i filozofije i Erosa, i to ljubav i žudnja prema poradaanju lijepog u lijepom. Samim time, postoji poveznica između konačnog i beskonačnog koja se očituje u Erosu i filozofu. To je razlog podudaranju Erosa i filozofije – budući da je filozofija demonska, ona nužno u sebi sadrži Eros, a Eros se iskazuje

45 Isto, 206c-206d, str. 114-116.

46 Isto, 206e 5, str. 116.

47 Isto, 207a, str. 116.

48 Isto, 210d 4-210e, str. 126.

49 Isto, 211d 2-3, str. 128.

kroz filozofiju. Sasvim je jasno da se moraju postaviti pitanja koja je svrha svega toga i što čovjek uopće može imati od puta prema lijepom. Diotima o tome kaže da će onaj koji istinski shvati ljepotu roditi istinsku vrlinu. Promatranjem lijepog po sebi, on će se izbaviti od privida i prividno lijepog. Gledajući u ljepotu samu, on se hvata za samu istinu i jedini među ljudima može doseći besmrtnost.⁵⁰ Diotima završnim riječima svog govora⁵¹ objašnjava upravo način na kojeg je Platon u *Gozbi* iznio isprepletenost triju najviših ideja – istine, dobrog, i lijepog. Put do lijepog je put do samog dobrog i istinitog i udaljavanje od njihovog privida.

Dijalog završava upadom Alkibijada na Agatonovu gozbu i njegovim govorom o Sokratu. Umjesto govora o Erosu, Alkibijad odaje počast Sokratu, u čemu se očituje sljedeća Platonova namjera – predstavljanje Sokrata kao Erosa, ili čovjeka u kojem se Eros istinski manifestira. Alkibijadov je govor zapravo njegova povrijeđenost time što je »ljubav prema ovom čovjeku [Sokratu] postala prava mora«.⁵² Ipak, Alkibijad ga hvali jer Sokrat »nije sličan nikome od ljudi niti pređašnjih niti današnjih«⁵³, a o njegovim govorima kaže da »jedini od svih govora sadrže smisao, zatim da su prebožanstveni, da u sebi kriju premnoge dragocjenosti vrline i da se protežu na najbrojnija pitanja, zapravo na svako kojim priliči da se bavi onaj koji namjerava biti čestit i pošten«.⁵⁴

Alkibijadov opis Sokrata odgovara Fedrovom opisu Erosa. Eros je bog koji je najvažniji da bi ljudi stekli vrlinu jer navodi na ljubav koja je jedno od najvećih dobara, a Sokrat govorom navodi na stjecanje vrline, kao da je Sokratov govor upravo govor samog Erosa. Isto tako, Alkibijad uspoređuje Sokrata sa silenima u kojima se »pojavljuju smješteni likovi bogova«⁵⁵, kao i sa satirima. Alkibijad time naglašava Sokratovu božanstvenost ili barem nadljudskost, što pripada i Erosu kao bogu i kao demonu. Ono što satiri postižu glazbom, kaže Alkibijad, to Sokrat postiže svojim božanstvenim govorom kojim zanosi i opčinjava slušatelja.⁵⁶

Zatim Alkibijad govori da je Sokrat suzdržan, ali u njegovoj unutrašnjosti su same vrline koje su plemenite, dragocjene i božanstvene.⁵⁷ Agaton govori o Erosovoj umjerenosti, tvrdeći da on »u najvećoj ima mjeri udjela u umjerenosti«⁵⁸, a umjerenost je »obuzdavanje strasti i nagona«.⁵⁹ Alkibijad je govorio o Sokratovoj suzdržanosti zato što je Sokrat bio umjeren prema nagonima i strastima koje je Alkibijad iskazivao prema njemu. Eros i Sokrat su, dakle, istovjetni po svojoj umjerenosti.

Kao što je već navedeno, Pausanija u svom govoru tvrdi da postoje pučki i nebeski Eros, a nebeski Eros je onaj kojeg se treba slijediti jer on navodi na lijepu ljubav.

50 Isto, 206a-207a 5, str. 114-116.

51 Isto, 211d 8-212b, str. 128-130.

52 Isto, 213c 6-7, str. 134.

53 Isto, 221c 4-5, str. 154.

54 Isto, 222a 2-5, str. 156.

55 Isto, 215b 3, str. 138.

56 Isto, 215b-216c 5, str. 138-142.

57 Isto, 206d 7-217a, str. 142-144.

58 Isto, 196c 3-4, str. 84.

59 Isto.

Alkibijad tvrdi da Sokrata ne zanima je li netko lijep, bogat ili nešto tomu slično, a što mnogi smatraju srećom.⁶⁰ Dakle, Sokrata zanima nebeski Eros, koji je u potpunosti suprotan pučkom Erosu jer njega ljube prosti ljudi koji vide ljepotu više u tijelima nego u dušama.⁶¹ Nadalje, Alkibijad tvrdi da je zajedno sa Sokratom bio u ratu i opisuje ga kao hrabrog i izdržljivog ratnika koji je nadmašio sve druge, svima pomagao u bitci i ulagao najviše napora u boju, a uz njega su se svi u ratu osjećali sigurnima.⁶² Agaton spominje Erosa u usporedbi s grčkim bogom rata, Aresom, govoreći da Eros nadmašuje čak i Aresa u hrabrosti.⁶³ Budući da je Sokrat nadmašivao druge u ratu i u hrabrosti, i tu je vidljiva njegova sličnost s Erosom.

Postoji još nekoliko slučajeva u kojima se Sokrat može povezati s Erosom⁶⁴, ali, osim onih već navedenih, najvažnije je spomenuti još Diotimin govor u kojem je Platon posebno istaknuo sličnost Erosa i Sokrata. Kao što je već navedeno, Diotima je Erosa prije svega nazvala demonom i filozofom. Demon je između čovječjeg i božanskog, a filozof je između onog koji zna i koji ne zna. Ovdje se može spomenuti i Sokratovo »znam da ništa ne znam« kao otvaranje mogućnosti spoznaje. Kad se sve navedeno uzme u obzir, ispostavlja se da je Platon Sokrata želio prikazati kao istinskog filozofa, kao oličenje Erosa u smislu ljubavi i žudnje prema ljepoti po sebi, koja je ujedno ono dobro i ono istinito.

5. Zaključak

Ljepota u Platonovom dijalogu *Gozba*, prema svemu navedenom, nije ljepota u smislu umjetnički lijepoga. Iako neki govornici u *Gozbi* spominju ljepotu u kontekstu umjetnosti, može se tvrditi i da Platonov pojam ljepote uopće nema veze s umjetnošću.⁶⁵ Ono što Platon tvrdi u *Gozbi* je više na tragu potonjeg, no to nikako ne znači da se iz toga može iščitati njegovo potpuno shvaćanje lijepog, kao što ni ne umanjuje činjenicu da pojam lijepoga, iako ne-estetski, zauzima veoma bitno mjesto u njegovoj filozofiji. Ljepota, zajedno s dobrim i istinitim, pripada trijadi najviših ideja zato što je nužno povezana i isprepletana s dobrim i istinitim. Premda su lijepo, istinito i dobro različite ideje, lijepo po sebi je ujedno dobro i istinito. Stoga je ljepota u ovom smislu neodvojiva od dobrog i istinitog; kada se ona dostigne i spozna, spoznaju se i dobro i istinito. Eros, kao i filozofija, ima ulogu vodiča na putu spoznaje tih ideja. Kao i te ideje same, ono što je Platon smatrao pod pojmom Erosa i pod pojmom filozofije također je nerazdvojivo. Zato je Eros opisan kao žudnja prema lijepom i kao filozof, a Sokrat je, kao je oličenje jednog takvog Erosa i filozofije, postao Platonova paradigma za uspinjanje k spoznaji lijepog, dobrog i istinitog.

60 Isto, 216e 1-3, str. 142.

61 Isto, 181b-181c.

62 Isto, 219e 5-221c, str. 150-154.

63 Isto, 196c 7-196d 2, str. 86.

64 Dukat, »Platonov Simpozij«, str. 15-16.

65 Grlić, *Estetika. Povijest filozofskih problema*, str. 40.

Literatura

- Delija Treščec, Nives, *Kritika Platonove umjetnosti*, Naklada Jurčić, Zagreb 2005.
- Despot, Branko, *Despotova predavanja*, Demetra, Zagreb 2014.
- Grić, Danko, *Estetika. Povijest filozofskih problema*, Naprijed, Zagreb 1983.
- Grić, Danko, *Leksikon filozofa*, Naprijed, Zagreb 1982.
- Guthrie, William Keith Chambers, *Povijest grčke filozofije*, Naklada Jurčić, Zagreb 2007.
- Platon, *Eros i Filia*, Demetra, Zagreb 1996.

